

Arastırma Makalesi

Sosyal Kooperatif Hareketinin Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi¹

Evaluation of the Social Cooperative Movement in the Context of Social Work

Gizem Nur SAĞLIK TUĞRUL Arş. Gör., Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi saglikgizemnur@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-6296-6471	Ali Fuat ERSOY Prof. Dr., Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi alifuatersoy@karabuk.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7665-6741
--	---

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
06.01.2024	22.02.2025

Öz

Bu makalede, dezavantajlı grupların iş hayatına katılımını sağlamak, sosyal hizmetler sunmak ve bu grupların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla taşıyan kooperatifçilik türü olan sosyal kooperatifler ele alınmıştır. Kâr amacı gütmeyen, çok ortaklı yapıya sahip, gönüllülük esasına dayalı, topluma karşı sorumlu ve kamu yararını gözetilen sosyal girişim modeli olarak değerlendirilen sosyal kooperatifler; özel gereksinimli bireyler, göçmenler, eski hükümlüler, yaşlı bireyler, bakım ihtiyacı olan çocuklar ve şiddet mağduru kadınlar gibi dezavantaj gruplarına hizmet sunmaktadır. Makalede, sosyal kooperatiflerin dünyada ve Türkiye'deki tarihi gelişiminden söz edilmiş, ülkemizdeki kanun ve uygulamalardan yola çıkılarak sosyal kooperatiflerin yapılanma ve uygulamalarına teorik zemin oluşturulmuştur. Daha sonra sosyal kooperatiflerin sosyal değişim ve gelişimi, sosyal uyumu, bireylerin ve toplumların güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini destekleyen uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik bir disiplin olan sosyal hizmet ile kesişen birçok amacı olduğuna dikkat çekilmiştir. Son olarak, sosyal kooperatifçilik ile sosyal hizmet alanındaki gelişmelerden bahsedilmiş ve bu kesişimi kapsayan önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal kooperatif, yeni kooperatifçilik hareketi, sosyal hizmet, dezavantaj grupları, güçlendirme

Abstract

This article examines social cooperatives, a form of cooperative aimed at promoting the participation of disadvantaged groups in the workforce, delivering social services, and addressing the needs of these groups. Social cooperatives are characterized as nonprofit, multi-stakeholder social enterprise models grounded in volunteerism, social responsibility, and the public interest. They provide services to disadvantaged groups, including individuals with special needs, migrants, former convicts, elderly individuals, children requiring care, and women who are victims of violence. The article explores the historical development of social cooperatives globally and in Turkey, offering a theoretical foundation for their organizational structure and practices based on national laws and implementations. It emphasizes the numerous shared objectives of social cooperatives and social work, an applied profession and academic discipline dedicated to fostering social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of individuals and communities. Finally, the article discusses developments in the fields of social cooperatives and social work and provides recommendations addressing the intersection of these two domains.

Keywords: Social cooperative, new cooperative movement, social work, disadvantaged groups, empowerment

¹ Bu çalışma 9-10 Ekim 2023 tarihinde gerçekleşen "25th International Turkish Cooperative Congress" adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Sağlık, Tuğrul, G.N. & Ersoy, A., 2025, Sosyal Kooperatif Hareketinin Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(1), 541-554.

1. Giriş Yerine: Sosyal Hizmet Meslek ve Disiplinine Genel Bakış

Sosyal hizmet sosyal değişim ve gelişimi, sosyal uyumu, bireylerin ve toplumların güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini destekleyen uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (International Federation of Social Work, 2014). Tarihsel gelişim kapsamında merceğe alındığında sosyal hizmetin ilk yıllarında, yardım etme ve hayırseverlik uygulamalarına dayandığı görülmektedir. Bugünkü perspektifle değerlendirildiğinde mikro, mezzo ve makro düzeyde uygulamaları kapsayan yardım temelli ilk uygulama gelişimlerinde, toplumsal sistemlerde büyük değişim ve dönüşüm yaratan 1780 Sanayi Devrimi'nin önemli payı bulunduğu görülmektedir. Sanayi Devrimi'ni takip eden ilk 50 yılda, kırsal kesimden sanayileşen bölgelere doğru kitlesel göçlerin başlamasıyla ortaya çıkan sosyal sorunlar bu durumda kilit noktada bulunmaktadır. Çarpık kentleşme, kötü sağlık koşulları, salgın hastalıklar, çocuk işçiliği ve kentlerde yaşayan yoksul birey oranının artması gibi farklı sorunlar, o dönemde 'muhtaç' bireylere hizmet sunan yerel yönetimlerin hizmet sunumunda yetersiz kalmasına yol açmıştır. Yerel yönetimlerle ilgili bu gerçeklik, sosyal sorunların çözümünde daha büyük çapta ve profesyonel çözümlere ihtiyaç duyulduğu algısını oluşturmuştur. Tam da bu noktada, sosyal hizmetin profesyonelleşme yolculuğu başlamıştır. 1819 yılında bölgesel ev ziyaretlerinin planlanması ve 1834 yılında İngiltere Yoksullar Yasası'nın çıkarılmasıyla başlayan süreç, 1877 yılında Amerika'da "*Charity Organization Society*" gibi yardım kuruluşlarının kurulması ve 1884 yılından itibaren "Yerleşim Evi" hareketlerinin yaygınlaşmasıyla sosyal hizmeti uygulama anlamında daha ileri bir noktaya taşımıştır (Pierson, 2011; Toper, Aslan ve Özpolat, 2023; Zastrow, 2015).

Yirminci yüzyıla gelindiğinde, sosyal hizmetin gelişiminde savaşların ve akabinde meydana gelen sosyal sorunların etkisi ön plana çıkmıştır. 1914-1918 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı'nda insani anlamda büyük bir kıyım ve işsizlik sorunu yaşanırken İngiltere'de halk Yoksullar Yasası'nın, askerlerin bakmakla yükümlü olduğu bireyler için uygulama dışı bırakılmasını talep etmiş, böylece Çalışma Bakanlığı kurulmasının önü açılmış ve gönüllü kuruluşlar giderek önem kazanmıştır. Kurulan bakanlık ve gönüllü kuruluşların sosyal hizmet açısından en önemli noktası ise buralarda çalışacak 'sosyal hizmet görevlilerine ihtiyaç olduğu' vurgusunun yapılmasıdır (Macadam, 1934, s.29; Pierson, 2011, s.51). Ancak o dönemde sunulan hizmetlerde genellikle temel ihtiyaçların karşılanması odak noktaya alınmış, bu durum bireylerin iyilik halinin bütüncül olarak sağlanması konusunda eksikliklere yol açmıştır. Yine bu dönemde, sosyal hizmet eğitimi ve sosyal hizmet mesleği üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bu hususlarda, sosyal hizmetin sahip olduğu ayırt edici özelliklere vurgu yapan Flexner (1915) ve temel yaklaşımlarıyla sosyal hizmeti ele alan Richmond (1917) ön plana çıkmıştır (Acar ve Çamur Duyan, 2003). İkinci Dünya Savaşı yıllarına (1939-1945) gelindiğinde ise sosyal hizmet alanındaki kamu sektörü ve özel sektör kurumlarının sayısı artış göstermiştir. Sosyal hizmetin gelişiminde önemli olarak görülen bu durum, beraberinde, sosyal hizmetlerin karmaşık bir şekilde sunulmasına da sebep olmuştur. Dönemin şartları gereği sosyal hizmetlerin önceliği askerlerin ve asker ailelerinin temel, tıbbi ve psikiyatrik ihtiyaçlarının giderilmesi olmuştur (Acar ve Çamur Duyan, 2003; Toper, Aslan ve Özpolat, 2023). Sosyal hizmet sunumunun odağını daraltmasına rağmen bu durum, hükümetler, ordular ve toplumun diğer kesimleri arasında sosyal hizmetin tanınırlığını artırmıştır (Pierson, 2011; Zastrow, 2015). Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, bireylerin sorunlarının 'birey merkezinde olduğu ve patolojik bulgulara dayandığını' ileri süren medikal model ve 'müracaatçıların özel ihtiyaçları olan bireyler olarak tanımlanmasını' ifade eden fonksiyonel modele ilişkin tartışmalar ivme kazanmıştır (Kurzman, 2013). Elbette bu tartışmaların yaşandığı ortamda iki büyük savaşın toplumsal, ekonomik ve ruhsal etkileri de kendini göstermiş ve mevcut sosyal hizmet yaklaşımlarının sosyal sorunların çözümünde yetersiz kaldığını açığa çıkarmıştır. Bu durum orduda sosyal hizmet, çocuklarla sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet ve endüstriyel sosyal hizmet gibi farklı uygulama alanlarının gelişimine öncülük etmiştir (Acar ve Çamur Duyan, 2003; Zastrow, 2015). Sonraki yıllarda, değişen ve gelişen toplumsal şartlara bağlı farklı müracaatçı grupları ve yeni müdahale olanakları gelişim göstermiştir. Zamanla, sosyal hizmet uygulamalarında bireyi odağına alan mikro uygulamalara ek olarak makro uygulamalar önem kazanmaya başlamıştır. Sosyal hizmette meydana gelen bu değişimlerde özellikle de 1960 ve 1980 yılları arasında meydana gelen özgürlük hareketleri, disiplinler arası etkileşim ve sistem yaklaşımı, ekolojik sistem yaklaşımı ve güçlendirme yaklaşımı gibi temel yaklaşımların tartışılmaya başlanmasının önemli etkileri olmuştur (Payne, 2014; Zastrow, 2015).

Sosyal hizmetin yurtdışındaki gelişimine paralel olarak Türkiye'deki gelişimi, cumhuriyet öncesi dönemde daha çok "sosyal yardımlaşma ve dayanışma" çerçevesinde olmuştur. Ancak bu noktada Toper, Aslan ve Özpolat (2023)'ten hareketle sosyal hizmetlerin Anadolu'daki gelişiminin, daha çok dini ve geleneklere bağlı gelişim ve değişim gösterdiğine dikkat etmek gerekmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde "açları doyurmak ve çıplakları giydirmek" odaklı sosyal devlet anlayışı doğrultusunda medreseler, hastaneler, kervansaraylar vakıflar, aşevleri, darüleytamlar ve darülacezeler kurulmuştur (Ersoy ve Dikici, 2018; Türkmen, 2015). Cumhuriyet sonrası dönemde Türkiye'nin sanayileşme süreci ve beraberinde yaşanan sorunlar, sosyal

hizmetlerin sosyal güvenlik ve sosyal sigortalardaki düzenlemeler ile temellenmesine neden olmuştur. Özellikle 1930 yılında yürürlüğe giren Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve Belediyeler Kanunu ile çalışma şartları ve ihtiyaç sahiplerine yönelik haklar ve yükümlülükler belirlenmiştir. Bu süreci takiben, Halkevlerinin ve Çalışma Bakanlığı'nın kurulması gibi toplumsal yaşamı nispeten düzenleyen ve sosyal hizmetler sunan gelişmelerle de ilerleme kaydedilmiştir. Batılı anlamda sosyal hizmetlerin gelişimi ise 1960'lı yıllara tekabül etmektedir. O yıllarda Türkiye'de Sosyal Hizmet Akademisi kurulmuş, bazı üniversitelerde sosyal hizmet eğitimine başlanmıştır (Tober, Aslan ve Özpolat, 2023; Türkmen, 2015). 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, 1989 yılında Aile Araştırma Kurumu, 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve 1997 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bahsi geçen birimlerin ilk kuruluş aşamalarından sonra geçirdikleri dönüşümlerin ardından son aşamada tüm birimler 2021 yılında "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" bünyesinde birleştirilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024a). Günümüzde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın mevcut teşkilat şeması incelendiğinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü teşkilatlanmasının bulunduğu ve bu teşkilat şeması doğrultusunda farklı gruplara yönelik sosyal hizmetler sunulduğu görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024b). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yanı sıra Türkiye'de, Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan Ceza ve Tevkif Evleri ile Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri birimlerinde (Adalet Bakanlığı, 2024); Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde ise tıbbi sosyal hizmet birimlerinde de bireylere sosyal hizmetler sunulmaktadır. Merkezi yönetim, taşra yönetimleri ve yerel yönetimler iş birliğinde sunulan sosyal hizmetlere ek olarak; gönüllü bireylerin herhangi bir duruma yönelik ortak bakış açısı, çıkarı ve duyarlılığı doğrultusunda kamuoyunu aydınlatmak ve yönlendirmek için insani veya kalkınma hedefleri olan, kolektif yarar esasına bağlı çalışan 'sivil toplum kuruluşları' da sosyal hizmet alanında faaliyet göstermektedir. Sivil toplum kuruluşları; dernekler, sendikalar, vakıflar, yardım kuruluşları, meslek odaları ve kooperatifler gibi yapılanmaları kapsamaktadır (Uğur, 2013, s. 20-24; United Nations Development Programme, 2024).

Verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere sosyal hizmet meslek ve disiplini tüm tarihsel gelişimi boyunca, bireylerin yaşam kalitelerini ve iyilik hallerini etkileyen yapısal ve kişisel engelleri ortadan kaldırmaya yönelik farklı yasal dayanaklarla bütüncül hizmetler sunulmasını amaçlamaktadır. Dezavantaj gruplarıyla doğrudan etkileşim halinde olan sosyal hizmette, kırılgan grupları güçlendirmek ve özgürleştirmek odak noktada bulunmaktadır. Kısacası, sosyal hizmet; sosyal adaleti sağlama, refah seviyesini artırma, ayrımcılık ve güç eşitsizlikleriyle mücadele etme, bireyleri çevresi içinde ve biyopsikososyal boyutta değerlendirme, mevcut durumun değiştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik profesyonel aksiyonlar almalıdır, denebilir. Hedeflenen değişim ve gelişimin gerçekleşmesi için ise meslek profesyoneli olan sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk, arabuluculuk, danışmanlık, eğiticilik ve bağlantı kuruculuk işlevlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları bu işlevleri yerine getirirken bireyin/bireylerin ihtiyaçlarına yönelik farklı toplumsal kaynaklara ya da fırsatlara yönelmekle yükümlü görülmektedir (Duyan, 2003; International Federation of Social Work, 2014; Zastrow, 2015). Bu yükümlülükten ve çalışmanın temel amacından hareketle, sosyal hizmet uzmanlarının hizmet sunumlarında sosyal işlevsellik ve iyilik haline vurgu yapan sosyal kooperatiflerden de faydalanabileceği düşünülmektedir.

2. Sosyal Kooperatifçilik Hareketi

Sosyal kooperatifçilik hareketinin anlaşılması için 'geleneksel kooperatifçilik' anlayışının ve 'sosyal girişimcilik' kavramının anlaşılması önemlidir. Geleneksel anlamda kooperatifçilik, Sanayi Devrimi'ni takip eden süreçte işçilerin sahip olduğu kötü çalışma koşulları ve yaşadıkları ekonomik eşitsizliklerle mücadele için ortaya çıkan bir dayanışma modeline karşılık gelmektedir. Bu dayanışma modelinde dönüm noktası, 1844 yılında İngiltere'de dokuma fabrikasında çalışan bir grup işçinin "*Rochdale Equitable Pioneers Society*" adlı tüketici kooperatifini kurması olmuştur. Kurulan bu kooperatifin başarılı sonuçlar elde etmesi, 1900'lü yılların başına kadar işçi kooperatiflerine ek olarak tarım, konut, kredi gibi farklı alanlarda kooperatiflerin yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. Ancak, giderek yaygınlaşan geleneksel kooperatifçiliğin temel amacı "*kooperatif üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek*" fikri çerçevesinde şekillenmiştir. Zira bu fikir, geleneksel kooperatif anlayışının sosyal kooperatiflerden ayrıldığı en önemli noktaya işaret etmektedir (Defouny ve Nyssens, 2013, s.12; Nakayiso ve Andrew, 2023). Sosyal girişimcilik ise; geleneksel girişimlerden daha geniş kapsamı ve girişimleri olan, kar amacı gütmeyen toplumsal faydaya odaklanan bireysel ya da kolektif olabilen girişim modellerini tanımlamaktadır (Spear, 2006; Thompson, 2008). Bir sosyal girişimcilik modeli olan sosyal kooperatifler, 1900'lü yılların sonlarına doğru Avrupa ve Amerika'da sosyal refahın artırılması amacıyla ortaya çıkan yeni nesil kooperatifçilik yapılanmaları olarak nitelendirilmektedir

(Galera ve Borzaga, 2009). CICOPA (2023) sosyal kooperatifleri; eğitim, kültür, çevre ve sağlık ile dezavantaj gruplarındaki bireylerin istihdama katılması gibi konularda özel sektör ve kamu sektörünün yetersiz kaldığı noktalarda hizmet gösteren, mülkiyeti genellikle kendi çalışanlarına ait olan, yönetmelik ve yasalara bağlı olarak hizmet yararlanıcıları, gönüllüler ve kamu yetkilileri gibi üye sınıflarını içerebilen kooperatifler olarak tanımlamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan barınma ve yoksulluk gibi sosyal sorunlar, dezavantaj grubundaki bireylerin sayısında ve sivil toplum hareketlerindeki artış sosyal ekonominin önemine ilgi çekmiştir (Eseler ve ark., 2021; Mertens, 1999; Rose-Ackerman, 1987). 1980’li yıllarda mevcut toplumsal ve ekonomik şartlar, dezavantaj gruplarına sunulan kamu hizmetlerinde daralmaya gidilmesi ya da kamu hizmetlerinin yetersiz kalmasına neden olmuş (Weisbrod, 1975) bu durum toplumsal sorunlara farklı müdahalelerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bazı kaynaklara göre, sosyal kooperatiflerin ortaya çıkışında piyasa şartlarının üretici ve tüketiciyi aynı düzeyde etkilememesi, devletin kamu hizmetlerini sunmada yetersiz kalması ve tüketicilerin en yüksek düzeyde fayda elde etmek istemesi de etkili olmuştur (Hansmann, 1980; Ben-Ner ve Van Hoomissen, 1991). Bu sorunlara müdahale ise, kamu ve özel sektöre ek olarak sosyal ekonomi kuruluşları tarafından sağlanmıştır (Özbilger, 2022, s. 66-68). Bu süreçte farklı ülkeler; dernekler, vakıflar, ortaklık örgütleri, kooperatifler ve sosyal girişimleri kapsayan sosyal ekonomi kuruluşlarının (Noya ve Clarence, 2008) sosyal sorunların çözümünde ve toplumsal fayda sağlanmasında etkili olabileceği konusunda fikir birliğine varmıştır (Defourny ve Nyssens, 2013). İçinde yaşanan toplumun sosyoekonomik özelliklerinden bağımsız olarak düşünülemeyecek sosyal kooperatiflerin asıl gelişiminde ise, kadınların iş hayatına atılması, dezavantaj gruplarının topluma kazandırılması ve istihdama katılması gibi faktörler rol oynamıştır (Özbilger, 2022, s. 68).

Sosyal kooperatifler kurumsal anlamda ilk olarak İtalya’da oluşum göstermeye başlamıştır. İtalyan sosyal kooperatiflerinin gelişiminde 1970’li yıllarda, sosyal ve toplumsal hizmetlerin kamunun yetersiz kaldığını düşünen örgütlenmiş gönüllü gruplar önemli bir rol üstlenmiştir. Bu sosyal harekette gönüllü gruplar, ilk olarak dernekler şeklinde örgütlenmiş ancak 1980’li yıllardan bu oluşumda “*kooperatif*” formu etkin olmaya başlamıştır. 1980’li yılların ortasına gelindiğinde sosyal sorunlarla ilgilenen kooperatifler ile bir çalışma yürütülmüş ve kooperatiflerin çoğu kendisini “*sosyal dayanışma kooperatifi*” olarak nitelendirmiştir (Borzaga ve Galera, 2016). Avrupa’da ilk kez İtalya Anayasası’nın 381/91 sayılı kanunu ile anayasal güvenceye kavuşan sosyal kooperatifler, bu tarihten sonra sırasıyla Portekiz (1996), İspanya (1999), Fransa (2001) ve Polonya (2006)’da yasal güvence altına almıştır (Mert Korkmaz, 2020; akt. Kanlı ve Efe, 2021). Sosyal kooperatifler, daha sonra, Avrupa Birliği’ne üye olan Yunanistan, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya’da yaygınlaşmaya başlamıştır (Ceylan, 2021). Avrupa Birliği ülkelerindeki sosyal kooperatif sayısı ve mevcut kooperatiflerin genel faaliyet alanları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal kooperatifler

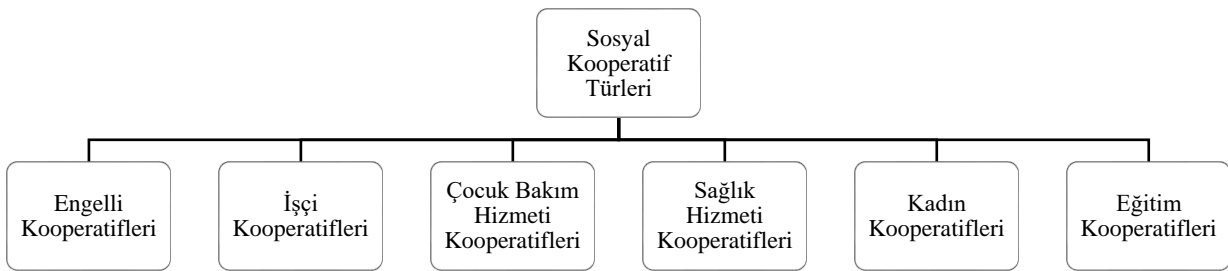
Ülke	Sosyal kooperatif sayısı	Mevcut verinin yılı	Sosyal kooperatiflerin faaliyetleri
İtalya	11.264	2013	Sosyal hizmetler; iş gücü sağlama ve iş hayatına uyum
Polonya	900	2014	Dezavantajlı grupların istihdama katılımı
İspanya	566	2009	Sağlık, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlarda destekleyici hizmetlerin sağlanması; iş gücü sağlama ve iş hayatına uyum
Yunanistan	540	2014	İş gücü sağlama ve iş hayatına uyum; sosyal hizmetler, kamu yararını veya yerel kalkınmayı ilgilendiren çeşitli hizmetlerin sağlanması
Macaristan	490	2013	Dezavantajlı bireyler için iş imkânları yaratılmasının yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi
Fransa	266	2012	Kamu yararı için çeşitli mal ve hizmetlerin sağlanması
Portekiz	108	2014	Dezavantajlı bireylerin iş gücü piyasasına katılımı ve iş hayatına uyumu

Kaynak: Borzaga ve ark., 2014; Avrupa Komisyonu, 2015.

Sosyal kooperatifler geleneksel kooperatiflerin gönüllülük, ortakların demokratik kontrolü ve ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, bilgilendirme, eğitim, öğretim, toplumsal mesuliyet ve diğer kooperatifler ile iş birliği yapma gibi ilkelerine (International Labour Organization, 2002) sahip olmakla birlikte kendine ait bir dizi ayırt edici özelliklere de sahiptir. Bu özellikler International Organisation of Cooperatives in Industry and Services (CICOPA, 2020) ve Genç İş Kooperatif (2020) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Kamu yararı:* Sosyal kooperatifler, kamu yararını gözetmekte ve kamu yararına mal ve hizmetler üretmektedir.
- *Devlet dışı aktör:* Sosyal kooperatifler, kamu kurum ve kuruluşlarından teşvik alabilme ve kamu kurum ve kuruluşları ortaklarına sahip olmasına rağmen devlet dışı aktör niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla, sosyal kooperatifler bünyesinde alınan kararlar kamu sektöründen bağımsız bir şekilde uygulanmaktadır.
- *Çok paydaşlı ortaklık yapısı:* Sosyal kooperatifler çok paydaşlı ortaklık yapısı çerçevesinde örgütlenmekte, farklı ortaklar ve paydaşların demokratik katılımı ile yönetilmektedir.
- *İş gücü entegrasyonu:* Sosyal kooperatifler dezavantaj gruplarının istihdam entegrasyonunu sağlamak üzere hizmet sunmaktadır.
- *Çalışanların temsili:* Sosyal kooperatifler, ortaklarının hem kooperatife emek vermesini hem de kooperatifin sunduğu istihdam olanaklarından faydalanmasını esas almaktadır.
- *Kar dağıtımı:* Sosyal kooperatifler paydaşlarına ve ortaklarına kar payı dağıtmamakla veyahut kar payı dağıtımını sınırlandırmakla yükümlüdür.

Kamu yararına hizmet sunmayı ilke edinen ve kâr amacı gütmeyen sosyal kooperatiflerin dünya genelinde farklı türleri bulunmaktadır. Ancak bu türlerden bahsetmeden önce, sosyal kooperatiflerin ayırt edici özellik ve ilkelerini taşımayan kooperatiflerin bu statüde değerlendirilmemesi gerektiğine ve geleneksel kooperatif olarak nitelendirilen kooperatiflerin çatısı altında da sosyal kooperatiflerin bulunabileceğine dikkat çekmek gerekmektedir (Borzaga ve Fazzi, 2014). Ayrıca, daha önce bahsedilen İtalya Anayasası'nın 381/91 sayılı kanununun sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetlerini yürüten sosyal kooperatifleri A tipi; dezavantajları bireylerin farklı sektörlerine istihdam edilmesine yönelik hizmetleri yürüten sosyal kooperatifleri B tipi olarak değerlendirdiğini de bilmek gerekmektedir (Genç İş Kooperatif, 2020). Sosyal kooperatiflerin engelli kooperatifleri, işçi kooperatifleri, çocuk bakım hizmeti kooperatifleri (ebeveyn katılımlı kooperatifler), sağlık hizmeti kooperatifleri, kadın kooperatifleri ve eğitim kooperatifleri olmak üzere altı türü bulunmaktadır (Defourny ve Nyssens, 2013, s. 13; Borzaga ve Fazzi, 2014). Bahsi geçen sosyal kooperatif türleriyle ilgili genel bilgiler aşağıdaki şekilde aktarılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Sosyal kooperatif türleri

- *Engelli Kooperatifleri:* Dezavantaj grubunda değerlendirilen engelli bireylerin ya da engelli çocuğa sahip olan ailelerin üye olabildiği; engelli bireylerin eğitim ve bakım ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetler sunan, engelli bireyin topluma ve istihdama kazandırılmasını hedefleyen sosyal kooperatif türüdür (Özbilger, 2022).
- *İşçi Kooperatifleri:* Sosyal kooperatifler bünyesinde üretilen ürünlerin veya sunulan hizmetlerin yanı sıra sosyal kooperatif üyesi işçilerin istihdamının sürdürülebilir olmasını amaçlayan sosyal kooperatiflerdir (United

States Federation of Worker Cooperatives, 2014) Bu sosyal kooperatif türünün sosyal kooperatiflerin “*çalışanların temsili*” ilkesi ile doğrudan bağdaştığı söylenebilir.

• *Çocuk Bakım Hizmeti Kooperatifleri (Ebeveyn Katılımlı Kooperatifler)*: Ebeveyn olan ya da bir çocuğun vasisi olan bireylerin üyeliği ile oluşan bu kooperatif, çocuklara tam zamanlı veya yarı zamanlı bakım hizmeti sunan, üyelerin haftanın belirli bir günü ücret almadan çalışmasını şart koşan kooperatif türüdür (ILO, 2018, 2018b: akt. Özbilger, 2022).

• *Sağlık Hizmeti Kooperatifleri*: Bu kooperatif türünde, kooperatife üye olan sağlık çalışanlarının istihdama katılım sorunlarını çözmek ve sağlık çalışanı üyeler aracılığıyla topluma farklı alanlarda sağlık hizmeti sunmakta amaçlanmaktadır (Özbilger, 2022).

• *Kadın Kooperatifleri*: Üyeleri ve kurucuları kadınlardan oluşan, kadınlar tarafından işletilen (Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu, 2015), kadınların ev içi emekleri, yetenekleri ve ilgi alanları çerçevesinde katma değerli ürünler ve hizmet üretmesine olanak sağlayan, kadınların iş gücü piyasasına katılımını destekleyen, bu vasıtayla da kadınların güçlendirilmesini amaçlayan sosyal kooperatif türüdür (Ceylan, 2021; Gönüllü Atakan ve Çoban, 2022).

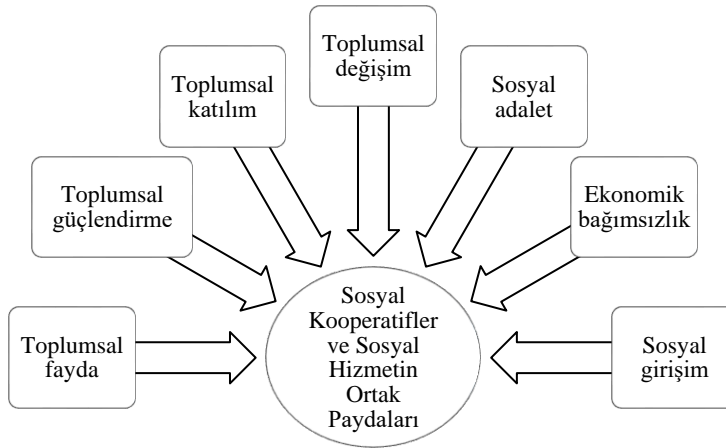
• *Eğitim Kooperatifleri*: Kooperatif kurucularının, ortaklarının, paydaşlarının veya bu şahısların çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan, paydaşların öğrencilerin eğitim sürecine katkı sunabildiği kooperatif türüdür (Anthony, 2015; Bekar, 1997).

Türkiye’de sosyal kooperatifler 2000’li yıllarda tanınmaya başlanmıştır. Sosyal kooperatiflerin ülkemizde tanınır hale gelmesinde, 2003 yılında Ticaret ve Gümrük Bakanlığı’nın yeni nesil kooperatifleri kapsayan yasal sözleşmeleri uygulamaya koymasının büyük etkisi bulunmaktadır (Özbilger, 2022). Ancak, Türkiye’de sosyal kooperatifçilik modeline göre hizmet sunmasına rağmen yasal olarak sosyal kooperatif olarak sınıflandırılmayan kooperatifler bulunduğu da belirtilmektedir. Bu noktadan hareketle; ülkemizdeki sosyal kooperatiflerin zayıf yönlerinin, mevcut sorunlarının ve konu ile ilgili geliştirilmesi gereken diğer noktaların keşfedilmesi için “*Sosyal Kooperatifçilik Tanıtım, Eğitim, Geliştirme ve Uygulama Projesi*” yürütülmüştür. Yine benzer amaçlarla 2017 yılında Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nün de katılım gösterdiği “*Kooperatifçilik Dayanışma Ağı Çalıştayı*” gerçekleştirilmiş, çalıştayda sosyal kooperatiflerin dünyadaki ve ülkemizdeki gelişimi, mevcut durum değerlendirmesi ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Bu proje ve çalıştaya ek olarak, “*Gençler için Sosyal Kooperatifçiliğe Giriş Eğitim Modülü*” uygulanmış, Sivil Düşün Avrupa Birliği programı desteği ile Avrupa Birliği üyesi bazı ülkelerdeki sosyal kooperatif deneyimleri yerinde incelenmiş “*Yerel Yönetimler için Sosyal Kooperatifçilik Eğitimi*” düzenlenmiş, ülkemizdeki 8 farklı ilde “*Herkes için Sosyal Kooperatifçilik: Eğitim ve Kapasite Geliştirme Yoluyla Toplulukları Güçlendirmek*” temalı eğitim verilmiştir (gencisi.org, 2023; sosyalkooperatif.com, 2023). Yasal olarak sosyal kooperatif olarak tanımlanamasa da ülkemizde sosyal kooperatifçilik faaliyetlerine devam eden kooperatiflere bazı örnekler verilebilir. Özel gereksinimi olan çocukların anneleri tarafından kurulan Tomurcuk Eğitim Kültür Dayanışma ve İşletme Kooperatifi; kültürel değerlerini korumayı ve iklim değişikliği ile mücadele etmeyi amaçlayan Gökova Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi; alternatif eğitimi, eğitimde ekolojik modelleri ve aile-gönüllü temelli etkileşimi odak noktasına alan Başka Bir Okul Mümkün Kooperatifi; ülkemizde sosyal kooperatiflerin gelişimi adına sorumluluklar üstlenen, sürdürülebilir ve eşitlikçi bir anlayışa sahip Genç İş Kooperatifi gibi kooperatifler bazı örneklerdir (akt. Ceylan, 2021). Verilen örneklere ek olarak, ülkemizde her geçen gün kadın kooperatifi sayısının arttığını (Demirci Aksoy ve Günay, 2018, s.77; Özdemir, 2005) belirtmekte fayda görülmektedir. Türkiye’deki gelişimi her ne kadar sınırlı olsa da sosyal kooperatiflerin dünyadaki gelişimi ve amaçları oldukça kapsamlı bir noktada yer almaktadır. Wanyama (2014), 2015 yılı sonrası için sürdürülebilir kalkınmada kooperatiflerin gelişim hedeflediği alanları “*yoksulluğun azaltılması, kaliteli eğitim ve yaşam boyu öğrenme, sağlık, gıda güvenliği ve iyi beslenme, suya ve içme suyuna erişim, sürdürülebilir enerji, istihdam yaratma, geçim kaynakları ve adil büyüme, sürdürülebilir doğal kaynakların yönetimi, sağlıklı yönetim, istikralı ve huzurlu toplumların teşviki, kolaylaştırıcı küresel çevre ve uzun vadeli ekonomi*” olarak belirtmiştir. Bu gelişim hedefi alanlarına bakıldığında, sosyal kooperatiflerin hizmet alanının her geçen gün genişlediği ve tüm topluma faydalı olma amacına sahip olduğu görülmektedir. Nitekim bu hedeflerin, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile de çok büyük ölçüde örtüştüğünü de fark etmek elzemdir (Birleşmiş Milletler Türkiye, 2024). Buradan hareketle, sosyal kooperatiflerin, bireyler tarafından küresel boyutta deneyimlenen temel sorunlara çözüm arayışında olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür.

3. Sosyal Hizmet ve Sosyal Kooperatifçilik Bağlantısı: İş birliği ve Tamamlayıcı Hizmetler

Bireylerin yüksek yararı ve toplumların refahı için hizmet sunan oluşumların gelişim dönemlerinin ve temel gayelerinin birbirinden keskin çizgilerle ayrılması oldukça zordur. Sosyal hizmet ve sosyal kooperatifçilik bağlantısı tam olarak bu duruma örnek oluşturmaktadır. Nitekim sosyal hizmet mesleği insan haklarına, sosyal adalet ve eşitliğe (International Federation of Social Work, 2014; Zengin ve Altındağ, 2016, s.12) sosyal kooperatifler ise ortak amaçlar doğrultusunda toplumsal, ekonomik ve sosyal sorunların çözülmesine odaklanmaktadır (Borzaga ve ark., 2014). Sosyal hizmetin ve sosyal kooperatiflerin kısa tarihçeleri ve gelişim dönemleri incelendiğinde -doğal olarak farklılıklar içermesine rağmen- toplumsal şartlardan hemen hemen aynı odakta etkilendiklerini söylemek mümkündür. Özellikle büyük dünya savaşları sonrasında meydana gelen olumsuz toplumsal, ekonomik ve sosyal koşullar o dönemki sosyal hizmet yaklaşımlarının sosyal sorunların çözümünde yetersiz kaldığını göstermiştir (Acar ve Çamur Duyan, 2003; Zastrow, 2015). Böylece toplumsal sorunlara farklı müdahalelerin gerekliliğini ortaya çıkarmış (Weisbrod, 1975); dernek, vakıf, sivil toplum kuruluşu ve sosyal kooperatif gibi oluşumların toplumsal faydayı artırıcı hizmetlerden faydalanılması dile gelmiştir (Defourny ve Nyssens, 2013; Noya ve Clarence, 2008). Kısacası sosyal kooperatiflerin, kamu tarafından sağlanan sosyal hizmetlerin yetersiz kalması durumunda önem kazandığını söyleyebilmek mümkündür. Bu durum, tarihsel süreçte sosyal hizmet disiplini ve sosyal kooperatif oluşumunun birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğuna işaret etmektedir.

İlgili literatürler incelendiğinde sosyal hizmet mesleği ve sosyal kooperatiflerin birtakım ortak amaçlar içerdiği görülmektedir. Sosyal hizmet mesleği dezavantajlı bireylerin ve grupların refah düzeyini artırmak için yoksulluk, ayrımcılık, engellilik, damgalanma ve işsizlik gibi sorunlara mikro, mezo ve makro düzeyde kendi müdahale yöntemleri ile çözümler aramaktadır (Çoban Kaynak, 2017; Payne, 2014). Sosyal kooperatifler ise sosyal hizmet mesleğinin müdahale ettiği sorunları çözmek için ekonomik ve sosyal girişimlerde bulunmaktadır (Borzaga ve Fazzi, 2014; Galera ve Borzaga, 2009). Bu durumda sosyal hizmet mesleği ve sosyal kooperatiflerin ortak hedefinin 'toplumsal fayda' olduğu söylenebilir. Ayrıca sosyal kooperatifler hizmet sundukları bireylerin yalnızca hizmet alan değil, karar alma süreçlerine de aktif olarak katılan bireyler olmasını teşvik etmektedir (CICOPA, 2020; Genç İş Kooperatif, 2020). Bu teşviğin, sosyal hizmet uygulamalarının temelinde bulunan, bireylerin olumsuz duygularını ve sınırlayıcı algılarını değiştirmek amacıyla toplumsal ve bireysel kaynakların güçlendirilmesini içeren güçlendirme yaklaşımının temel amaçları ile örtüştüğü söylenebilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2006). Dolayısıyla, sosyal kooperatiflerin çok paydaşlı ortaklık yapısı ve çalışanların temsili ilkesinin mevcut kaynakların ya da kaynaklarının farkına varılmasında, toplumsal dayanışmanın sağlanmasında güçlendirici bir etkisi olabilir. Belirtilen bu noktalar sosyal hizmet ve sosyal kooperatiflerin 'toplumsal güçlendirme' ve 'toplumsal katılım' odağında bulunduğunu göstermektedir. Ancak özellikle toplumsal katılım noktasında sosyal hizmet ve sosyal kooperatifler arasında dikkat çeken bir farklılık bulunmaktadır. Sosyal hizmet bireylerin karar alma süreçlerine katılımlarını etik kodlar doğrultusunda sadece teşvik etmekle yükümlü iken (National Association of Social Workers, 2021) sosyal kooperatifler, toplumsal katılımı hem teşvik edip hem de uygulama olarak hayata geçirmektedir. Buna rağmen, sosyal hizmet disiplini ve sosyal kooperatiflerin pek çok ortak paydaya sahip olduğu aşağıdaki şekilde görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Sosyal kooperatifler ve sosyal hizmetin ortak paydaları

Daha önce bahsedildiği üzere sosyal kooperatiflerin farklı türleri bulunmaktadır (Borzaga ve Fazzi, 2014; Defourny ve Nyssens, 2013, s.13). Türleri ve faydalanıcıları farklı olsa dahi tüm sosyal kooperatif türlerinin, sosyal hizmetin de odak noktasında yer alan dezavantaj gruplarının sorunlarına odaklandıklarını söylemek

mümkündür. Ancak sosyal hizmet, daha çok, dezavantaj gruplarının sosyal işlevselliklerine ve topluma uyumuna yönelik çalışmalar yürütmektedir. Sosyal hizmetin kaynak sağlayıcı ve bağlantı kurucu rolleri her ne kadar uygulamada kolaylık sağlasa da bazı sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. Sosyal hizmet uygulamaları bazen müracaatçılarına ekonomik bağımsızlık sunmada doğrudan etkin araçlara sahip olamayabilir. Böyle bir durumda sosyal kooperatifler ve sosyal hizmet iş birliği işlevsel olabilir. Çünkü sosyal kooperatifler bireylere yalnızca ekonomik fırsatlar değil, sosyal işlevselliğe yönelik fırsatlar da sunmaktadır. Nitekim sosyal kooperatifler, bireylerin yalnızca ‘hizmet alan’ konumunda olmasından ziyade üretim ile yönetime katılan ve demokratik kararlar veren aktif bireyler olmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum tam da sosyal hizmetin odağında yer alan sosyal işlevselliğe karşılık gelmektedir. Sosyal hizmet, mikro ve mezo düzeyde ‘sosyal işlevsellik’ için çalışmalar yürütürken bu çalışmaların tümü makro düzeyde ‘sosyal adalet’ ve ‘sosyal eşitlik’ değerlerine hizmet etmektedir. Bu perspektifle düşünüldüğünde sosyal hizmet ve sosyal kooperatif iş birliğinin, bireylere daha fazla ekonomik fırsat yaratacağı, kaynakların dağıtımında etkili olacağı ve sosyal adaletsizlikle mücadele konusunda güçlendirici olacağı düşünülmektedir. Bireylere hümanizm ve topluluk odağında ekonomik fırsatlar sunana sosyal kooperatif iş birliği ile sosyal hizmetin yeni bir ekonomik modelde hizmet sunması mümkün olabilir. Dolayısıyla, bu iş birliği rekabetçi ekonomik iklimde dezavantaj gruplarını koruyucu bir rol üstlenebilir.

Günümüzün hızla değişen sosyal sorunları ve ihtiyaçları, sosyal hizmet modellerinin ve sunumlarının da değişmesini gerekli kılmaktadır. Buradan hareketle ‘girişimci sosyal hizmet/sosyal hizmet girişimciliği’ kavramlarının önem kazandığı görülmektedir. Girişimci sosyal hizmet, toplumsal sorunların çözümünü, geleneksel sosyal hizmet anlayışının ötesinde sosyal etki yaratabilen, sürdürülebilir ve yenilikçi yaklaşımlar ile sağlamayı amaçlamaktadır (Bent-Goodley,2002). Bu durum, ekonomik sürdürülebilirliği amaçlayan sosyal kooperatiflerin, toplumsal sorunların çözümünde girişimci sosyal hizmetin bir aracı olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca sosyal kooperatiflerin bir sosyal girişim modeli olduğu düşünüldüğünde (Galera ve Borzaga, 2009) sosyal girişimcilik ve sosyal hizmet bağlantısı da dikkat çekmektedir. Berzin (2012), sosyal hizmetin sosyal girişimciliğin temel misyonlarına sahip olduğunu ifade ederken sosyal girişimcilik ve sosyal hizmet bağlantısının zayıf olduğuna da vurgu yapmaktadır. Bu bağlantının geliştirilmesi için sosyal kooperatiflerin sunduğu imkanlardan faydalanılabilir.

Ülkemizde ve dünyada sosyal hizmet mesleği ve uygulaması, son yıllarda, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri kapsamında farklı alanlarda profesyonel çalışmalar yürütmektedir. Bu alanlardan ilki, yeşil sosyal hizmettir. Yeşil sosyal hizmet, çevre sorunları ve iklim değişikliği gibi değişkenlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerini değerlendiren ve ortaya çıkan/çıkacak sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler arayan sosyal hizmet alanıdır (Dominelli, 2014). Sürdürülebilirlik kavramı kesişiminde sosyal kooperatiflerin, yeşil sosyal hizmet uygulamalarını destekleyebileceği düşünülmektedir. Çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliği baz alan sosyal kooperatifler ve yeşil sosyal hizmet, fiziki çevre şartlarından olumsuz etkilenen dezavantaj gruplarının savunulmasında ve sosyal refahlarının artırılmasında yenilikçi çözümler bulabilir. Ekolojik üretim kooperatifleri, doğal afet yardım kooperatifleri ve yeşil istihdam gibi konularda sosyal hizmet ve sosyal kooperatif iş birliği bu yenilikçi çözümlere örnek gösterilebilir. Sosyal hizmet uygulamalarında nispeten yeni olan diğer bir alan ise kırsal sosyal hizmettir. Kırsal sosyal hizmet, kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin coğrafi izolasyon, kaynak eksikliği ve fırsat eşitsizliği gibi sorunlarla mücadele edilerek refah seviyelerinin yükseltilmesini amaçlamaktadır (NASW, 2009). Kırsal sosyal hizmetin odak noktası ise -örtülü şekilde sosyal kooperatiflerin de odağında yer alan- yerel sorunların çözümü, toplum katılım ve ekonomik sürdürülebilirlik amaçlarını içermektedir. Bu perspektiften hareketle sosyal kooperatiflerin, yerel sorunların çözülmesine topluluk ve toplum düzeyinde kolektif çözümler sunarak ve/veya yerel halkın aktif ve demokratik katılımını teşvik ederek kırsal sosyal hizmetlerin sunumuna katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Nitekim, kırsal kalkınmanın sağlanması ve kırsal bölgede yaşayan kadınların güçlendirilmesi için toplumsal farkındalık geliştirmeyi ve toplumsal değişim sağlamayı amaçlayan “kırsal kesimdeki kadınların kooperatifler aracılığıyla güçlendirilmesi” (Pérez-Zea, 2018); sosyal kooperatifler, yeşil sosyal hizmet ve kırsal sosyal hizmet uygulaması kesişimine örnek teşkil etmektedir. Kısacası, sosyal kooperatifler de tıpkı sosyal hizmet disiplini gibi ‘kesişimsel’ noktada yer alan dezavantaj gruplarına farklı hizmet sunabilmektedir.

Sosyal hizmetin, toplumdaki diğer bireylerle karşılaştırıldığında ekonomik, sosyal, politik, fiziksel ve kültürel nedenlerle kaynaklara ve fırsatlara eşitliği kısıtlı olan, kırılabilirliği yüksek gruplarla farklı düzeylerde çalıştığı bilinmektedir. Bireyler, gruplar, topluluklar ve toplumlar ile çalışmalar yürütme yetkisine sahip ve ‘değişim ajanı sistemi’ içerisinde değerlendirilen sosyal hizmet profesyonelleri (Lippitt, Watson ve Westley, 1958; Pincus ve Minahan, 1973), sorunları değerlendirirken makro boyutta çalışmalar yürütse dahi genellikle mikro ve mezo düzeyde doğrudan müdahaleler gerçekleştirmektedir. Sosyal kooperatifler ise, bireylerin ve grupların

yaşamlarını olumsuz etkileyen sorunları çözümlenmede daha çok toplumsal yapılar odağında ilerlemektedir. Bu durum, sosyal hizmetin ‘yapısal yaklaşım’ perspektifinin sosyal kooperatif bakış açısı ile örtüşebileceğini gösterdiği gibi bu iki yapının birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olduğunu da göstermektedir. Tüm bunlar, sosyal hizmetin mikro ve mezo müdahalelerde sosyal kooperatiflerden destek alarak toplumsal, sistematik ve iş birlikçi bir değişim modeli yaratabileceğini düşündürmektedir. Oluşturulacak bu model, mikro ve makro düzeyler arasında çift yönlü ve olumlu bir etkileşimin önünü açacaktır. Mevcut ve güncel sorunlara yenilikçi çözümler arayan sosyal kooperatiflerin, sosyal hizmet profesyonelleri ile iş birliği yapmasının yerel düzeyde daha kapsayıcı nitelikte yenilikçi çözümler üretmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Ek olarak bu iş birliğinin, sosyal hizmetin ve sosyal kooperatiflerin uygulama sınırlarının genişlemesinde kolaylaştırıcı etkisi olacağı düşünülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Verilen tüm bilgiler birlikte değerlendirildiğinde, sosyal kooperatifler ve sosyal hizmet arasında derin ve tamamlayıcı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sosyal kooperatifler, dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımını sağlarken sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro düzeydeki hedefleriyle örtüşen toplumsal fayda sağlama ve güçlendirme aracı olabilecek özellikleriyle öne çıkmaktadır. Hem sosyal hizmet hem de sosyal kooperatifler; sosyal adalet, eşitlik ve bireylerin güçlendirilmesi gibi ortak amaçlar gütmektedir. Sosyal kooperatifler, bireylere yalnızca hizmet sunmakla kalmayıp bireylerin karar alma süreçlerine katılımını teşvik ederek sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımını somutlaştırmaya yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet ve sosyal kooperatif iş birliğinin, sosyal adaletsizlikle mücadelede ve dezavantajlı bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarında güçlü bir iş birliği modeli oluşturabileceği düşünülmektedir. Bu model; hem yerel hem de toplumsal düzeyde, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal eşitlik hedeflerine ulaşılmasına önemli katkılar sağlayabilir, bireylere daha güçlü fırsatlar ve kaynaklar sunarak dayanıklı ve adil bir topluma doğru değişimi teşvik edebilir. Böylece sosyal hizmet uzmanları, sosyal kooperatiflerle iş birliği yaparak yenilikçi, kapsayıcı ve sürdürülebilir çözümler geliştirebilir; toplumsal sorunlara daha etkili müdahalelerde bulunabilir.

Sosyal kooperatifler ve sosyal hizmet disiplini arasında gerçekleşecek iş birliği modeli kapsamında sosyal hizmet uzmanlarını içeren öneriler geliştirmek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanlarının; toplumsal sorunlara yönelik çözüm üretirken sosyal kooperatiflerle iş birliği yapmasının, müracaatçıların sosyal kooperatiflere aktif katılımını teşvik etmesinin ve sosyal kooperatiflerin karar mekanizmalarına dahil etmesinin mesleki uygulamalarının kapsamını ve içeriğini zenginleştirebileceği söylenebilir. Dolaylı yoldan sağlanacak bu faydalara ek olarak sosyal hizmet uzmanlarının sosyal kooperatif organizasyonuna mesleki kimlikleriyle aktif katılım sağlaması da faydalı olabilir. Sosyal hizmet uzmanları; sosyal kooperatiflerde çalışan bireylere yönelik mesleki eğitim ve beceri geliştirme programları organize edebilir, sosyal kooperatiflerin toplumsal fayda ve değişim yaratma kapasitesini artırmak için politika geliştirme ve savunuculuk rolleri üstlenebilir, sosyal kooperatiflerin kaynaklarını ve fırsatlarını çeşitlendirmeleri için rehberlik edebilir, kırılgan gruplara yönelik hizmetleri özelleştirilmiş faaliyetlerle destekleyebilir ve sosyal kooperatiflerin toplumsal etkilerini izlemek ve değerlendirmek için araştırmalar yürütebilir.

Kaynaklar

- Acar, H. ve Duyan, G. Ç. (2003). Dünyada sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 1-19.
- Adalet Bakanlığı. (2024). *Birimler*. <https://www.adalet.gov.tr/birimler>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024a). *Tarihçe*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024b). *Teşkilat şeması*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/teskilat-semasi/>
- Anthony, K. (2015). Educational cooperatives and the changing nature of home education: Finding balance between autonomy, support and accountability. *Journal of Unschooling and Alternative Learning*, 9(18), 36-63.
- Bekar, E. (1997). *Özel öğretim kurumları ve kooperatifleşme*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ben-Ner, A., ve Van Hoomissen, T. (1991). Nonprofit organizations in the mixed economy. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 62(4), 519-550.

- Bent-Goodley, T. B. (2002). Defining and Conceptualizing Social Work Entrepreneurship. *Journal of Social Work Education*, 38(2), 291–302. <https://doi.org/10.1080/10437797.2002.10779098>
- Berzin, S. C. (2012). Where Is Social Work in the Social Entrepreneurship Movement? *Social Work*, 57(2), 185–188. <https://doi.org/10.1093/sw/sws004>
- Birleşmiş Milletler Türkiye. (2024). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları*. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- Borzaga, C. ve Fazzi, L. (2014). Civil society, third sector, and healthcare: The case of social cooperatives in Italy. *Social Science and Medicine*, 123, 234-241.
- Borzaga, C., Bodini, R., Carini, C., Depedri, S., Galera, G. ve Salvatori, G. (2014). Europe in transition: The role of social cooperatives and social enterprises, Euricse Working Papers, 69,14. https://euricse.eu/wpcontent/uploads/2015/03/1405514708_n2553.pdf (Erişim Tarihi: 12.09.2023).
- Ceylan, Ö. (2021). *Kırsaldaki kadınların sosyal kooperatiflerin oluşumundaki rolü: Afşar Balam Kadın Kooperatifi incelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- CICOPA. (2023). *What is a Cooperative?*. <https://www.cicopa.coop/about/what-is-a-cooperative/> (Erişim Tarihi: 12.09.2023).
- Çoban Kaynak, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Defourny, J. ve Nyssens, M. (2013). Social co-operatives: When social enterprises meet the co-operative tradition. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, 2(2), 11-33.
- Demirci Aksoy, A., ve Günay, G. (2018). Türkiye'de kadın kooperatifçiliği. *Third Sector Social Economic Review*, 53(1), 77-90.
- Dominelli, L. (2014). Promoting environmental justice through green social work practice: A key challenge for practitioners and educators. *International Social Work*, 57(4), 338-345. <https://doi.org/10.1177/0020872814524968>
- Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 1-22.
- Ersoy, A. F., ve Dikici, E. (2018). Osmanlı döneminde sosyal hizmet faaliyetleri yapan bazı kuruluşlar. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 53(2), 576-594. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.18.07.946>
- Eseler, B., Sevinçli, B. G., ve Nalbant, F. (2021). Sosyal bir sorun olarak kentsel yoksulluk ve sosyal dışlanma üzerine bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 836-853.
- Flexner, A. (1915). Is social work a profession? In National Conference of Charities and Corrections, Proceedings of the National Conference of Charities and Corrections at the Forty-second annual session held in Baltimore, Maryland, Mayıs 12-19, 1915. Chicago: Hildmann.
- Galera, G., Borzaga, C. (2009). Social enterprise. *Social Enterprise Journal*, 5(3), 210–228. <https://doi.org/10.1108/17508610911004313>
- Genç İş Kooperatif. (2020). *Kooperatifçilik eğitim seti*. https://www.sabancivakfi.org/i/content/KOOP_EgitimSeti.pdf (Erişim Tarihi: 13.09.2023).
- Gönüllü Atakan, A. ve Çoban A. (2022). *Türkiye'de Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlenmesi: Yasal ve Yapısal Stratejiler*, ILO Yayınları. https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_855923/lang-tr/index.htm (Erişim Tarihi: 13.09.2023).
- Hansmann, H. (1980). The role of non-profit enterprise. *Yale Law Journal*, 89(5):835–901.
- International Federation of Social Work. (2014). Global definition of social work. Erişim adresi: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- International Labour Organisation. (2002). Kooperatiflerin Geliştirilmesi Tavsiye Kararı, 2002 (No. 193). https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R193 (Erişim Tarihi: 13.09.2023).

- Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu. (2015). Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler. KEİG Yayınları Dizisi: Araştırma Raporu <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/koopwweb.pdf> (Erişim Tarihi: 13.09.2023).
- Kanlı, İ, B., Efe, A., (2021). Yerel yönetimlerin sosyal politikalarını gerçekleştirmede sosyal kooperatiflerin rolü: Evsizler kooperatifi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 56(2), 736- 759. 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.04.1561
- Kurzman, P. A. (2013). *Occupational social work*. National Association of Social Workers and Oxford University Press.
- Lippitt, R., Watson, J., Westley, B. (1958). The dynamics of planned change: A comparative study of principles and techniques. Harcourt, Brace and World.
- Macadam, E. (1934). The New Philanthropy. A Study of the Relations between the Statutory and Voluntary Social Services. George Allen and Unwin, London.
- Mertens, S. (1999). Nonprofit organisations and social economy: two ways of understanding the third sector. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 70(3), 501–520. <https://doi.org/10.1111/1467-8292.00122>
- Nakayiso, E., Andrew, N. (2023). A historical review on the global evolution, benefits, challenges and performance of cooperatives. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(1), 51-75.
- NASW (2009). Rural Social Work. Social Work Speaks. *National Association of Social Workers Policy Statements*, 2009- 2012. 297-302.
- National Association of Social Workers. (2021). Read the code of ethics. Erişim adresi: <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English>
- Noya, A. Clarence E. (2008). Improving social inclusion at the local level through the social economy, 12 September working document, CFE/LEED, OECD, www.oecd.org/dataoecd/38/3/44688716.pdf?contentId=44688717
- Özdemir G. (2005). Cooperative- shareholder relations in agricultural cooperatives in turkey. *Journal of Asian Economics*, 16(2), 315-325.
- Payne, M. (2020). *Modern social work theory*. Bloomsbury Publishing.
- Pérez Zea, M. E. (2018). Dclaration of the international cooperative alliance on the international women's day 2018. *International Co-operative Alliance*. https://ica.coop/sites/default/files/2021-11/GEC_message_WomenDay2018_EN_final.pdf
- Pierson, J. (2011). *Understanding social work: History and context*. McGraw-Hill Education (UK).
- Pincus, A., Minahan, A. (1973). Social work practice: Model and method. FE Peacock Publication.
- Richmond, M (1917). *Social Diagnosis*. New York: Russell Sage Foundation
- Rose-Ackerman, S. (1987). Ideals versus dollars: Donors, charity managers, and government grants. *Journal of Political Economy*, 95(4), 810-823.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2006). Techniques and guidelines for social work practice. (7. Baskı). Pearson Education.
- Spear, R. (2006). Social entrepreneurship: A different model?. *International Journal of Social Economics*, 33(5–6), 399–410. <https://doi.org/10.1108/03068290610660670>
- Thompson, J. L. (2008). Social enterprise and social entrepreneurship: Where have we reached? *Social Enterprise Journal*, 4(2), 149–161. <https://doi.org/10.1108/17508610810902039>
- Toper, F., Aslan, H. ve Özpolat, A.O. (2023). Türkiye’deki Sosyal Hizmet Kurumlarının Tarihsel Gelişimi. *Journal of History School*, 62,125-158.
- Türkmen, B. (2015). *Sosyal hizmet tarihi*. Erişim Adresi: bekirturkmen.com/dosya/Sosyal_Hizmet_Tarihi.pdf#page=4.39
- Uğur, S. (2013). *Sivil toplum kuruluşlarının sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- United Nations Development Programme. (2024). *Non-governmental organization (ngo)*. <https://popp.undp.org/taxonomy/term/6216>
- Wanyama, F. O. (2014). Cooperatives and the sustainable development goals: A contribution to the post-2015 development debate. International Labour Organization, Enterprises Department, Cooperatives Unit, Geneva, https://www.ilo.org/empent/Publications/WCMS_240640/lang--en/index.htm (Erişim Tarihi: 13.09.2023).
- Weisbrod B (1975). Toward a theory of the voluntary non-profit sector in a three sector economy. İçinde Phelps E. S. (Ed.) *Altruism, morality and economic theory*. Russell Sage Foundation, New York.
- Zastrow, C (2015). *Sosyal Hizmete Giriş* (3. Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zengin, O. Ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.
- (<https://gencisi.org/kooperatifler-dayanisma-agi-calistayi/>, 13.09.2023).
- (<https://www.sosyalkooperatif.com/>, 13.09.2023)

Research Article

Sosyal Kooperatif Hareketinin Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi²

Evaluation of the Social Cooperative Movement in the Context of Social Work

<p>Gizem Nur SAĞLIK TUĞRUL Arş. Gör., Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi saglikgizemnur@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-6296-6471</p>	<p>Ali Fuat ERSOY Prof. Dr., Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi alifuatersoy@karabuk.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7665-6741</p>
---	--

Extensive Summary

Social cooperatives are non-profit, multi-stakeholder social enterprise models designed to empower disadvantaged groups economically and socially while prioritizing public benefit. Operating in areas where public institutions fall short or are inadequate, these organizations aim to enhance social welfare by addressing the needs of vulnerable populations, including individuals with special needs, migrants, ex-offenders, the elderly, children requiring care, and survivors of domestic violence. Beyond meeting basic needs, social cooperatives support these groups by facilitating active participation in economic and social life through free vocational training, skills development programs, psychosocial support, and care services. A defining feature of social cooperatives is their emphasis on transitioning individuals from passive service recipients to active participants in production and decision-making processes. The history of social cooperatives traces back to the post-Industrial Revolution period in the 19th century when poor working conditions, poverty, and economic inequalities necessitated solidarity-based organizational models. One of the earliest successful examples was the “Rochdale Equitable Pioneers Society,” a consumer cooperative established in England in 1844. This model, founded on principles of solidarity, mutual support, and democratic participation, paved the way for the establishment of cooperatives in other sectors such as agriculture, housing, and finance. Over time, social cooperatives evolved from focusing solely on economic interests to prioritizing public benefit and societal well-being. Fundamental principles of social cooperatives include voluntarism, democratic control, economic participation, independence, education, and the production of public goods.

Social cooperatives operate in various domains, including cooperatives for individuals with disabilities, women’s cooperatives, worker cooperatives, childcare cooperatives, healthcare cooperatives, and educational cooperatives. Cooperatives for individuals with disabilities address their educational, care, and social integration needs, while women’s cooperatives empower women economically and contribute to gender equality. Childcare cooperatives, on the other hand, provide care services to children, thereby facilitating the participation of parents, particularly women, in the labor force. These cooperatives not only support individuals’ economic independence but also play a vital role in fostering social solidarity. In Turkey, the recognition and development of social cooperatives began in the 2000s. The Ministry of Trade’s initiatives to support new-generation cooperatives accelerated the growth of social cooperatives. Examples include the Tomurcuk Education, Culture, and Solidarity Cooperative, established by mothers of children with special needs; the Gökova Women’s Environmental Culture and Business Cooperative, which promotes women’s economic independence; and the Başka Bir Okul Mümkün Cooperative, focused on education. However, the development of the social cooperative model in Turkey remains limited, underscoring the need for further support in this area.

There are significant intersections between the missions of social work and social cooperatives. Social work is a profession and academic discipline dedicated to improving individuals' quality of life and achieving social justice. Historically, social work has aimed to enhance societal welfare and eliminate structural barriers that

² Bu çalışma 9-10 Ekim 2023 tarihinde gerçekleşen “25th International Turkish Cooperative Congress” adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

hinder individual and community well-being. Similarly, social cooperatives focus on promoting the social integration of disadvantaged groups and fostering their economic independence. Social work's empowerment approach encourages individuals to utilize resources effectively, while social cooperatives operationalize these resources to enable individuals to become active, productive members of society. Therefore, the objectives of social work and social cooperatives are naturally aligned. One of the most notable intersections between social cooperatives and social work is their shared focus on empowerment and encouraging active participation in society. Social work encourages individuals to engage in decision-making processes, whereas social cooperatives translate this engagement into practice by actively involving individuals in democratic governance and production processes. Consequently, the collaboration between social work and social cooperatives holds significant potential for generating effective solutions to societal challenges. Social cooperatives provide individuals not only with economic opportunities but also with avenues to enhance their social functionality and contribute to societal cohesion. The rapidly evolving nature of contemporary social problems necessitates innovative approaches within social work. Emerging fields such as green social work and rural social work offer opportunities for collaboration with social cooperatives. Green social work addresses environmental issues and climate change through innovative solutions. In this context, social cooperatives engaged in ecological production and green employment can simultaneously raise environmental awareness and contribute to sustainable development. Rural social work, meanwhile, aims to address the challenges of geographic isolation, resource scarcity, and inequality in rural areas. In such cases, the community-focused approaches of social cooperatives can strengthen local communities and foster economic development. The collaboration between social cooperatives and social work not only addresses existing social issues but also facilitates the development of new models within social work practice. For example, the concept of entrepreneurial social work emphasizes utilizing social cooperatives to tackle social challenges. Entrepreneurial social work transcends traditional approaches by offering innovative, sustainable, and impactful solutions. The economic sustainability and public benefit orientation of social cooperatives align seamlessly with the principles of entrepreneurial social work, contributing to the creation of comprehensive strategies to address societal needs. The capacity of social cooperatives to address social challenges aligns with the goals of social work at the micro and mezzo levels. Social work professionals collaborating with social cooperatives can enhance their interventions by providing more comprehensive support to disadvantaged groups. This collaboration can also contribute to promoting social equality and justice while strengthening individuals' economic independence. Consequently, integrating social cooperatives into social work practices can serve as a powerful tool for increasing societal well-being.

In conclusion, there is a profound and complementary relationship between social cooperatives and social work. Social cooperatives facilitate the economic and social inclusion of disadvantaged groups, aligning with the goals of social work, which include empowering individuals and promoting social justice. This collaborative model offers the potential for developing more inclusive and sustainable approaches to addressing social issues. By working together, social work professionals and social cooperatives can generate innovative solutions to societal challenges, enhancing the quality of life for individuals and fostering greater social cohesion and equity. Therefore, the partnership between social work and social cooperatives represents a critical step toward building a more resilient and inclusive society at both local and global levels.